

Када је, пре нешто мање од десет година, видео последњу сцену филма „Слава Високих Дечана“ један се српски политичар који пише о историји уплашио. То што је видео, наиме, било је појање албанског православног монаха Иоан Лена. Замерио је аутору овог документарца Нинославу Ранђеловићу и изразио своју бојазан да то није добар пример и да ће ова ствар моћи да наведе још много албанских православца да пожеле да дођу и монаше у српској светињи. Таква би појава, бринуло га је, могла да Високе Дечане учини мање српском баштином и претвори је у неку заједничку, неку „косовску“, туђу и несрпску светињу. А Високи Дечани су велики манастир са великим конацима, у којима су велики столови за ручавање, машине и оруђа за обраду земље, прераду млека, читава фабрика за прераду сира и кајмака која некога може да подсећа на богату хацијенду, некога на велико, богато и мирно сеоско газдинство – у којем заиста има места за све. Заstraшујуће, можда је тада помислио овај бивши ДСС-овац а сада ДС-овац, манастир је ограђен зидинама, иза зидина је све албанско, Албанаца је пуно, Срба јако мало, у том их крају и нема... Ко зна каква се будућност указала пред очима овог политичара, аутора „Дечанског питања“. Можда је он, још тада знајући да ће Косово кад-тад прогласити независност, видео да се Срби неће враћати да ни да обилазе, а камоли да подвиге, у манастирима на Косову, можда је видео да ће овај за СПЦ превише отворени манастир постати место од великог политичког значаја, а тај значај му се није допао и није му био сасвим јасан.

Сада, скоро десет година након што се пред његовим очима одиграла сцена како албански православци походе Високе Дечане пошто је одслушао појање албанског монаха, политички значај највећег православног манастира на Балкану многим се не допада и није им сасвим јасан. Многим се не допада, али чињеница је да је све више и оних којима се допада. И они којима се допада и они којима се не допада у примеру манастира Високи Дечани виде једну нову политику у којој Срби живе са својим комшијама Албанцима, раде са њима а да то није тајно и да се тога не стиде. И они којима се допада и они којима се не допада виде у игуману овог манастира човека који уме да сарађује у исто време и са представницима српских власти, од Човића преко Коштунице до Тадића, и са представницима међународне заједнице, али и са својим албанским комшијама. И једни и други слажу се у томе да га је разлаз са његовим духовним оцем, владиком Артемијем, учинио представником једне нове, модерне СПЦ која тражи нова решења у складу са временом садашњим, а која је прихватљива међународној заједници и Албанцима. Свету прихватљив, владика Теодосије, данас је између осталог и члан комисије за обнову верских објеката на Косову која функционише у оквиру косовских институција. „Обнова српских верских објеката“ један је од наводних приоритета самопроглашене државе, који ће у скорије време морати да почне и да се заиста реализује у догледно време јер се наводи у недавном писму генералног секретара УН Бан Кимуна као једна од ставки коју влада Косова поред „интеграције српског севера“ треба да оствари када је реч о Србима. Манастир Високи Дечани у том

смислу могао би да послужи као добар пример „добре воље“ Албанаца, а викарни епископ Теодосије могао би да одигра велику улогу о очувању српских светиња на Косову и Метохији. Ову улогу је, не сме се заборавити, храбро и часно одиграо владика Артемије који је успео упркос тадашњој политици да обнови српско монаштво на Косову и Метохији током деведесетих година И захваљујући чијим напорима Српска православна црква није нестала са територије Косова и Метохије у годинама када је нестајала на местима где су нестајали Срби, као што је случај са Хрватском или са Босном.

Подвиг цркве за време бомбардовања 1999. и током јуна претпочетак је улоге манастира Високи Дечани и још пре нека врста њихове готово наднационалне и надрелигиозне позиције. То је онај тренутак када је овај манастир отворио врата за избеглице и протеране без обзира на нацију и веру. Онај тренутак који ће касније противници струје коју представља игуман Теодосије са својом братијом покушати да представе као сакривање шиптарских терориста и убица о чему отац Сава Јањић, који је у то време био са владиком Артемијем овако пише: „Знам да је дечанско братство помагало шиптарским породицама да се евакуишу, возили су их у болнице, помагали су их и материјално. Сада када би то гледали, испада да су помагали непријатеље, а они су помагали људима.“ Овде је манастир ставио живот изнад политике, што заправо и јесте и требало би да буде у духу српске православне цркве.

У годинама које ће наступити након овог подвига манастир Високи Дечани постаће у свету познато место по тој нетипичној отворености, па ће тако на врата овог манастира улазити разни представници свих вера и нација, међу којима и политичари попут Фатмира Сејдијуа кога званично не може да угости ниједна српска институција. Овај чин, разумљиво, изазваће велико негодовање великог дела српске јавности, али и подршку одређених структура и велику популарност у међународним круговима. Манастир Високи Дечани након свега овога постаје место где се крсте и венчавају глумци, долазе српске патриотске организације али и Џозеф Бајден, чија ће посета такође поделити јавност спрам „дечанског питања“, о највећим српским православним празницима долази председник Тадић, што такође дели јавност на оне који мисле да је скандалозно да председник заобиђе, што није по реду, владика рашко-призренског Артемија и тиме га повреди, него оде код викарног епископа Теодосија. И Џозеф Бајден, као и председник Тадић, вероватно мисли да политика коју води манастир Високи Дечани у овом тренутку представља модел неке будуће политике коју ће Србија морати да води на Косову. А то је разговор и напор да се сачува шта се сачувати може.

Због свега тога, када поменете манастир Високи Дечани, чућете заиста свашта. Иза свих тих речи осуда да ли на рачун Артемија или Теодосија, иза свих тих кампања према којима је струја блиска Артемију назадна и ретроградна (што свакако није било тачно у

временима када је владика путовао по свету, ишао у Америку и радио све што је могао да сачува што је могуће више присуство српске цркве, јер је било јасно да ће то у времену које долази бити једина међународно призната српска институција на Косову), па преко тога да је Теодосијева струја унијатска и издајничка (што такође није много на месту из ових истих разлога – наиме, манастир који он води са својим братством једина је српска институција на територији Косова и Метохије у коју са уважавањем долазе високи представници међународне заједнице и коју нико не назива „паралелном“). Иза свих тих одговора на „дечанско питање“ чућете заправо једну бојазан. Бојазан да ће СПЦ због свега овога што подсећа на велики раздор у свим тим кампањама изгубити сваки углед код Срба и да ће је Срби због свега овога поново презрети и заборавити, као што су то с невероватном лакоћом урадили у време Броза и комунизма.

Та бојазан је вероватно оправдана, као и бојазан оног политичара са почетка приче који је мислио да појање албанског православног монаха шаље лошу слику и пружа негативан пример другим Албанцима који могу да пожелеле да се замонаше, или је та бојазан заправо последица доброг познавања Срба, за које је овај политичар знао да неће долазити ни као гости, а камоли да подвиге у манастиру на Косову и да ће напуштени српски манастири, можда је тако мислио, на крају бити заиста само мртви споменици неке „косовске културе“ која ће, као што већ ради, писати своју косовску историју. Онда није проблем у појању албанског монаха него у Србима који ће олако дићи руке од својих светиња ако поверују да су изгубили парче територије на којој се светиње налазе.

Због свега тога, можда је одговор дечанских монаха који ће својим вином послужити сваког путника, и на својим терасама угостити официре и војнике КФОР-а, услужити кафом и ратлуком који заливају манастирском минералном водом сваког српског и не само српског политичара, причати са Бајденом или Сејдијуом... - можда је тај одговор, за ово време, једини одговор. Манастир Високи Дечани, који је (знаковито) градио католички монах фра Вита, мали брат, протомајстор Светог Фрање из Котора, зидан је како описује игуман дечански Григорије Цамблак *„многочудно, од устругана мрамора црвеног а уједно белог, а камење једно са другим сачлањено најуметничкије... тако да се велика благодет сије онима који гледају, и увек лепота камена и величина храма дају му највећу красоту, пошто је савршено извајан на достојнолепност онима који су га учинили“*.

Државна политика Стефана Дечанског, као и уосталом политика Немањића, била је, у духу светосавља које је имало ширину на каквој би данашњи Срби могли да позавиде средњовековним Србима, еластична према католицима, посебно из приморских земаља.

Игуман Григорије Цамблук, који је писао житије Стефана Дечанског, овако је описао место на којем је овај велики српски владар, отац цара Душана (који је манастир и завршио, пошто је дошао на престо након очеве смрти) решио да подигне највелелепнији православни манастир на Балкану: *„Дивећи се красном месту, јер лежи на највишим местима, сачишћено сваким дрвећем, многогранатим и многоплодним, а уједно равно и травно, а ода свуд теку најслађе воде. Ту извиру велики извори и напаја га бистра река, чија вода пре укуса даје велико руменило лицу, а после укуса велико добро растворење телу, тако да се нико не може наситити насладе воде. Са западне стране затварају га највише горе и њихове стрмине, и отуда је тамо здрав ваздух. Са источне стране овоме се приуподобљава велико поље, наводњавано истом реком. Такво је дакле место часно и достохвално за подизање манастира.*“

Имењак Стефана Дечанског, деспот Стефан Лазаревић о којем многи говоре као о најмудријем српском владару у најтежим временима после пропасти царства српског, а неки као о човеку који је, учешћем и победом у бици код Никопоља пустио ислам у Европу и тако издао хришћанство, био је (у сличном духу) велики ктитор уметника, покровитељ ученим људима који је пружао уточиште избеглицама из земаља које су потпале под османску власт, писац „Слово љубве“, за чијег се времена рађа једна богата преписивачка делатност (Ресавска преписивачка школа) из које настају Константин Филозоф и писац житија Стефана Дечанског, Григорије Цамбалук. Највећи рудник злата и сребра на Балкану, Ново Брдо постао је главна привредна грана тадашње Србије а деспот Стефан је објавио „Законик о рудницима“. Ново Брдо једна је од оних општина у којима су новембра прошле године Албанци расписали изборе, а Срби који су већинско становништво нису на њих изашли и тако пропустили да, иако још увек званично непризнати од своје државе, добију макар такву, лошу и премалу, али ипак неку међународно признату власт на својој територији.

У другој половини 16. века и током 17. века манастирска ризница, библиотека и остала манастирска здања су обogaћена вредним драгоценостима. Посебно је значајан рад манастирске скрипторије где су преписиване богослужбене и богословске књиге.

Изван ових зидина, у времену садашњем, дешава се следећа ствар: Србија полако измешта своја тела са Косова и Метохије, јужно од реке Ибар тече једна тиха интеграција којој се мало ко озбиљно противи, на северу Косова је и даље наизглед статус кво, међутим Канцеларија међународне заједнице на челу са Питером Фејтом и његовим повереником у јужној Митровици Дејвидом Слином заједно са самопроглашеном владом Хашима Тачија по недавно објављеним, а одавно осмишљеним, упутствима генералног секретара УН Бан Кимуна припрема терен са интеграцију овог преосталог дела отете територије, у писму којим поручује влади Србије да сарађује са владом Косова а остави се расправе о статусу. У овом писму он, такође, наглашава да је

један од важнијих задатака владе из Приштине обнова српских светиња и каже да је то „у интересу свих“. Манастир Високи Дечани овде би могао да послужи и као „пример добре воље“ Албанаца да се очува верско наслеђе Србије на Косову, али и да буде прави пример способности неких српских верских лидера да опстану на Косову у складу са новим правилима понашања. Та „нова правила понашања“ нису ствар коју својим негодовањем можемо да спречимо нити својим прихватањем да потпомогнемо – она су неминовна због тога што је неминовно да се свет мења јер је то закон физике. У оквиру тих „нових правила понашања“ и једне непопуларне и неправедне и наметнуте стварности – треба сачувати оно што нам је остало. Српска баштина на Косову и Метохији је (чак и након свега) огромна и пребогата, а Грачаница ипак јесте од камена (да парафразирам стих Десанке Максимовић) и не можемо је, а и да можемо била би то огромна штета урадити, пренети изван административне линије „у Србију“. Косово јесте Србија и Србија треба да остане на Косову, па ако је то у овом времену са „новим правилима понашања“ могуће само кроз међународно признату институцију – СПЦ – онда нека остане макар и тако. У том смислу, Високи Дечани и јесу прави „пастир своје пастве“, јер паства „из Србије“ још некако долази у те Високе Дечане, док не долази до на речима омиљеног Призрена (где ће се „догодине наћи“) јер верује да до Призрена не саобраћа никакав цивилни ординарни превоз, него верује да се до тамо стиже само на „белим тенковима“. А то је много већи проблем од појања албанског православног монаха са почетка приче.